

ARON bvba
Archeologisch Projectbureau

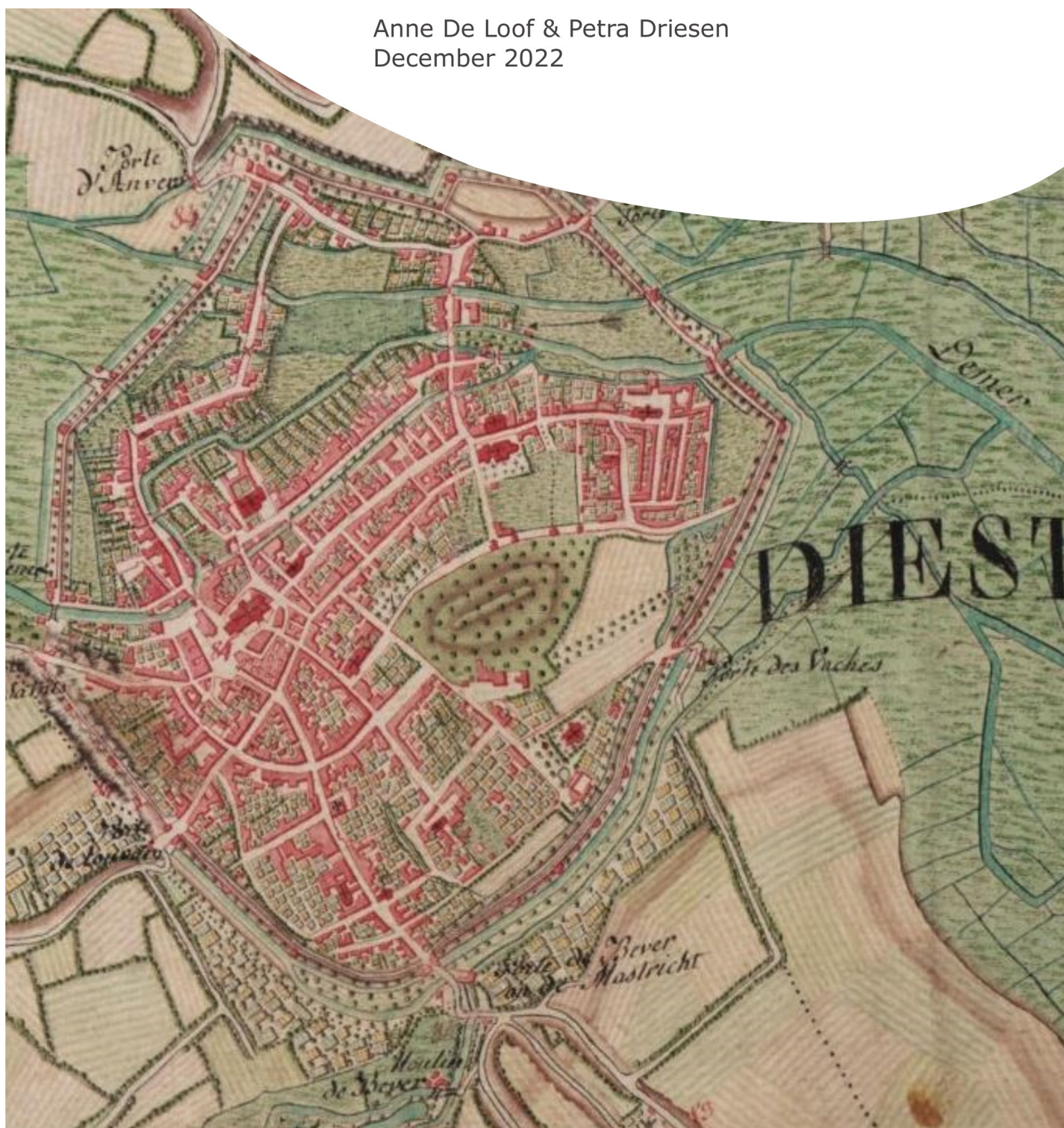
RAPPORT 1217

Archeologienota Diest, Bogaardenstraat

Gedeeltelijke afbraak van de bestaande gebouwen
en bouw van twee appartementsblokken

Deel 2: Programma van Maatregelen

Anne De Loof & Petra Driesen
December 2022

INHOUDSTAFEL

DEEL 2. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN	2
1. Gemotiveerd advies	2
2. Programma van maatregelen	3
2.1 Administratieve gegevens	3
2.2 Wetenschappelijke doelstellingen en onderzoeksvragen	3
2.3 Onderzoeksstrategie	5
2.3.1 Algemeen	5
2.3.2 Afbakening van het onderzoeksgebied	5
2.3.3 Criteria voor het niet uitvoeren van voorziene onderzoeksmethoden	5
2.3.4 Randvoorwaarden	5
2.3.5 Evaluatiecriteria	6
2.4 Methoden en technieken	7
2.5 Actoren	9
2.6 Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk	9
2.7 Bewaring van het archeologisch ensemble	9
2.8 Vervolgtraject	10
2.9 Communicatie door de opdrachtgever	10

DEEL 2. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

1. Gemotiveerd advies

Tot op heden kon enkel een vooronderzoek in de vorm van een bureauonderzoek (2022J47) uitgevoerd worden.

Aangezien het niet mogelijk is om op basis van dit onderzoek met zekerheid te besluiten dat er geen archeologische site in het projectgebied aanwezig is, is **verder vooronderzoek noodzakelijk**.

Dit aanvullend vooronderzoek dient te bestaan uit een:

- **Een aanvullend vooronderzoek naar (proto-)historische sites d.m.v. een combinatie van proefsleuven- en proefputtenonderzoek.**

Gezien het matige potentieel op steentijdartefactensites, wordt dit onderzoek met aandacht voor prehistorie uitgevoerd.

Het onderzoek wordt uitgevoerd over **het volledige projectgebied met uitzondering van het te behouden gebouw** (ca. 148 m²) over een oppervlakte van ca. 758 m².

De uitvoer van het onderzoek is onderworpen aan volgende **randvoorwaarden**:

- **Sloop en afbraak:** voor de uitvoer van het proefsleuven- en proefputtenonderzoek is het noodzakelijk dat de aanwezige bebouwing gesloopt is, m.u.v. de te behouden delen. Hetzelfde geldt voor eventueel aanwezige bijgebouwen en verhardingen. Indien de uitgravingen hierbij dieper gebeuren dan het maaiveld dient dit onder begeleiding van een archeoloog te gebeuren.
- **Te behouden muren:** vandaag de dag is niet bekend of deze muren en deelmuren gestut zullen worden. Indien de mogelijke beschoeiing van de muren uitgevoerd zal worden d.m.v. funderingen of andere ingrepen in de bodem, zullen deze activiteiten uitgevoerd worden onder de begeleiding van een archeoloog. Indien het bewaren van (een deel van de) muren onmogelijk is en deze afgebroken dienen te worden, dienen ook de uitgravingen dieper dan het maaiveld onder begeleiding van een archeoloog te gebeuren.

2. Programma van maatregelen

2.1 Administratieve gegevens

Locatiegegevens	Vlaams-Brabant, Diest, Bogaardenstraat
Oppervlakte	Het totale projectgebied heeft een oppervlakte van ca. 906 m ² . De zone van de geplande werken omvat ca. 758 m ² .
Bounding box coördinaten	Xmin, Ymin: 198286.89,186622.12; Xmax, Ymax: 198317.56,186671.30
Kadasternummers	Diest, Afd. 1 ^{ste} , sie A, perceel 51V

Afb. 1: Kadastraal plan met perceelgrenzen en afbakening van het onderzoeksgebied voor vervolgonderzoek in het rood en het te behouden gebouw zwart gearceerd.

2.2 Wetenschappelijke doelstellingen en onderzoeksvragen

Het **proefsleuven- en proefputtenonderzoek** is gericht op het opsporen, registreren, determineren en waarderen van eventueel aanwezige (proto-)historische vindplaatsen. Rekening houdend met de archeologische waardering van het terrein zal het aanvullend vooronderzoek zich vnl. richten op het aantreffen en evalueren van muurresten ter hoogte van het voormalige Bogaardenklooster. Verder kan door proefputten de archeologische stratigrafie van het terrein worden bekeken, met inbegrip van het documenteren van de niveaus en karakteristieken ervan. Op basis hiervan kan een eventuele vervolgstراتيجية worden geformuleerd. Tijdens het onderzoek dient extra

aandacht besteed te worden aan het kunnen voorkomen van prehistorische artefacten of bodems /niveaus die voor prehistorie van belang zijn.

Tijdens het onderzoek moeten minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord worden:

Landschappelijke context:

- In hoeverre is de oorspronkelijke bodem bewaard gebleven?
- Wijst het bodemprofiel op een ophoging en/of egalisatie van het terrein? Is er sprake van een verstoring van het bodemprofiel? Een afgraving? Zo ja, waar en tot welke diepte is hier sprake van?
- Is de oude zandrug die in de opgraving van het Bogaardenklooster werd aangetroffen ook in het projectgebied aanwezig?
- Komen er nog bodems / niveaus voor die nog voldoende waardevol zijn voor prehistorie?

Archeologische sporen en structuren:

- Zijn er antropogene sporen aanwezig?
- Hoe is de bewaringstoestand van de sporen?
- Wat is de aard, de omvang en de datering van de aangetroffen archeologische resten? Op welke dieptes komen deze voor?
- Kunnen deze sporen gelinkt kunnen worden aan de middeleeuwse of pré-middeleeuwse ingebruikname van het terrein?
- Beschikken deze sporen over een potentieel op kennisvermeerdering?
- Is er een behoud in situ mogelijk van deze sporen?

Indien prehistorische artefacten worden aangetroffen, dienen bijkomend volgende onderzoeksvragen beantwoord te worden:

- Zijn dit geïsoleerde vondsten of is er sprake van vondstconcentraties? Kunnen deze concentraties wijzen op de aanwezigheid van een prehistorische site?

Indien de vondsten toegewezen kunnen worden aan een prehistorische site:

- Wat is de bewaringstoestand (primaire context, secundair, ...) van de prehistorische vindplaats?
- Wat is de vermoedelijke verticale en horizontale verspreiding van de vindplaats (afbakening)?
- Wat is de waarde van elke vastgestelde prehistorische vindplaats?
- Is er potentieel op kennisvermeerdering?
- Is er behoud in situ mogelijk?

Voor waardevolle archeologische vindplaatsen die bedreigd worden door de geplande ruimtelijke ontwikkeling en die niet in situ bewaard kunnen blijven:

- Wat is de ruimtelijke afbakening (in drie dimensies) van de zones voor vervolgonderzoek?
- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht, zowel vanuit methodologie als aanpak voor het vervolgonderzoek?
- Welke vraagstellingen zijn voor vervolgonderzoek relevant?
- Zijn er voor de beantwoording van deze vraagstellingen natuurwetenschappelijke onderzoeken nodig?
- Zo ja, welke type staalnames zijn hiervoor noodzakelijk en in welke hoeveelheid?
- Wat is de aard van een aanvullend onderzoek? Hoe wordt dit best uitgevoerd en wat is de kostprijs hiervan?

2.3 Onderzoeksstrategie

2.3.1 Algemeen

Op basis van de archeologische verwachtingen voor het onderzoeksgebied, wordt geopteerd voor volgend aanvullend vooronderzoek:

- 1. Een aanvullend vooronderzoek naar (proto-)historische sites d.m.v. een combinatie van proefsleuven- en proefputtenonderzoek**

Gezien ook de matige trefkans op steentijdartefactensites op de rest van het terrein, wordt tijdens het onderzoek extra aandacht besteed voor lithische artefacten.

Het aanleggen van proefsleuven laat toe een ruimtelijk inzicht in de site te verwerven. De proefputten dienen om een zicht te krijgen op de historische bebouwing, de verticale stratigrafie en de gaafheid van de natuurlijke bodem.

De dekkingsgraad en schikking van deze proefsleuven en proefputten is van die aard dat ze toelaten om voldoende gefundeerde uitspraken te doen over de rest van het terrein wat betreft de te beantwoorden onderzoeksvragen.

Het vooropgestelde proefputten- en proefsleuvenplan houdt rekening met de huidige en voormalige gekende bebouwing en ingebruikname. Er wordt dan ook een aangepast voorstel geformuleerd waarbij door middel van 4 sleuf(segmenten) en 4 proefputten 12,5 % van de totale oppervlakte van het onderzoeksgebied onderzocht wordt. De sleuven worden aangelegd tot op het eerste archeologisch relevante niveau, de proefputten worden daarentegen gezien als een beperkte opgraving. Bij de inplanting van deze sleuven en proefputten werd rekening gehouden met de onder paragraaf 2.3.4 beschreven randvoorwaarden, de bebouwing weergegeven op de historische kaarten en de geplande bodemingrepen.

2.3.2 Afbakening van het onderzoeksgebied

Het proefsleuven- en proefputtenonderzoek vindt plaats over het volledige onderzoeksgebied (zie 2.1 *Administratieve gegevens, Afb. 1*).

2.3.3 Criteria voor het niet uitvoeren van voorziene onderzoeksmethoden

Indien tijdens het veldwerk van de beschreven methode en technieken wordt afgeweken, wordt dit beschreven en verantwoord in de rapportering. Dit kan o.m. het geval zijn bij het aantreffen van onvoorziene verstoringen. Een andere mogelijkheid waarin kan afgeweken worden van de voorziene breedte / diepte van de proefsleuven is als op het terrein blijkt dat er zodanig diep moet gegraven worden, dat de veiligheid in gedrang komt.

2.3.4 Randvoorwaarden

De afbraak van de te slopen gebouwen (tot op het maaiveld) dient voorafgaand aan de uitvoer van de proefputten plaats te vinden. Indien deze uitgravingen dieper gebeuren dan het maaiveld, dient dit onder begeleiding van een archeoloog te gebeuren.

Vandaag de dag is niet bekend of deze muren en deelmuren gestut zullen worden. Indien de mogelijke beschoeiing van de muren uitgevoerd zal worden d.m.v. funderingen of andere ingrepen in de bodem, zullen deze activiteiten uitgevoerd worden onder de begeleiding van een archeoloog. Indien het bewaren van (een deel van de) muren onmogelijk is en deze afgebroken dienen te worden, dienen ook de uitgravingen dieper dan het maaiveld onder begeleiding van een archeoloog te gebeuren.

Bij de aanleg van de proefsleuven en proefputten dient men steeds de veiligheid en de stabiliteit van de omliggende gebouwen te verzekeren.

Bijkomend wordt gezorgd dat:

- Sleuven die dieper dan de toegestane wettelijke uitgraafdiepte worden aangelegd, worden gestaakt en/of getrapt aangelegd.
- Er doorlopend een metaaldetector gebruikt wordt.
- Indien noodzakelijk een beroep wordt gedaan op een conservator. Deze conservator is gespecialiseerd in de handelingen om de bewaringstoestand van de archeologische vondsten of de omgeving daarvan te stabiliseren en verder verval te verhinderen of vertragen.
- Alle inmetingen gebeuren met een GPS gestuurd en gegeorefereerd inmetingssysteem.
- De weersomstandigheden dermate zijn dat ze een goede waarneming toelaten.
- Voorafgaand een KLIP-aanvraag plaats vindt.
- De werf is ingericht conform de vigerende arbeidswetgeving.
- De werf is ingericht volgens, en wordt uitgevoerd volgens de vigerende veiligheids- en gezondheidswetgeving.
- De uitvoering van de prospectie in overeenstemming is met de wettelijke bepalingen inzake bodemverzet.

2.3.5 Evaluatiecriteria

Het onderzoek is succesvol wanneer de vragen zowel wat betreft de bodemkunde als de archeologie een inhoudelijk antwoord konden ontvangen. Indien de onderzoeksvragen op basis van het voorgestelde proefsleuven- en proefputtenplan niet volledig beantwoord kunnen worden, of door omstandigheden van de voorgestelde techniek van dit plan wordt afgeweken, kan geopteerd worden om bijkomend één of meerdere proefput(ten) en/of proefsleuf/proefsleuven aan te leggen óf de voorziene proefsleuven/proefputten te verschuiven. Deze beslissing wordt genomen door de uitvoerende erkende archeoloog, rekening houdende met de praktische mogelijkheden op het terrein.

2.4 Methoden en technieken

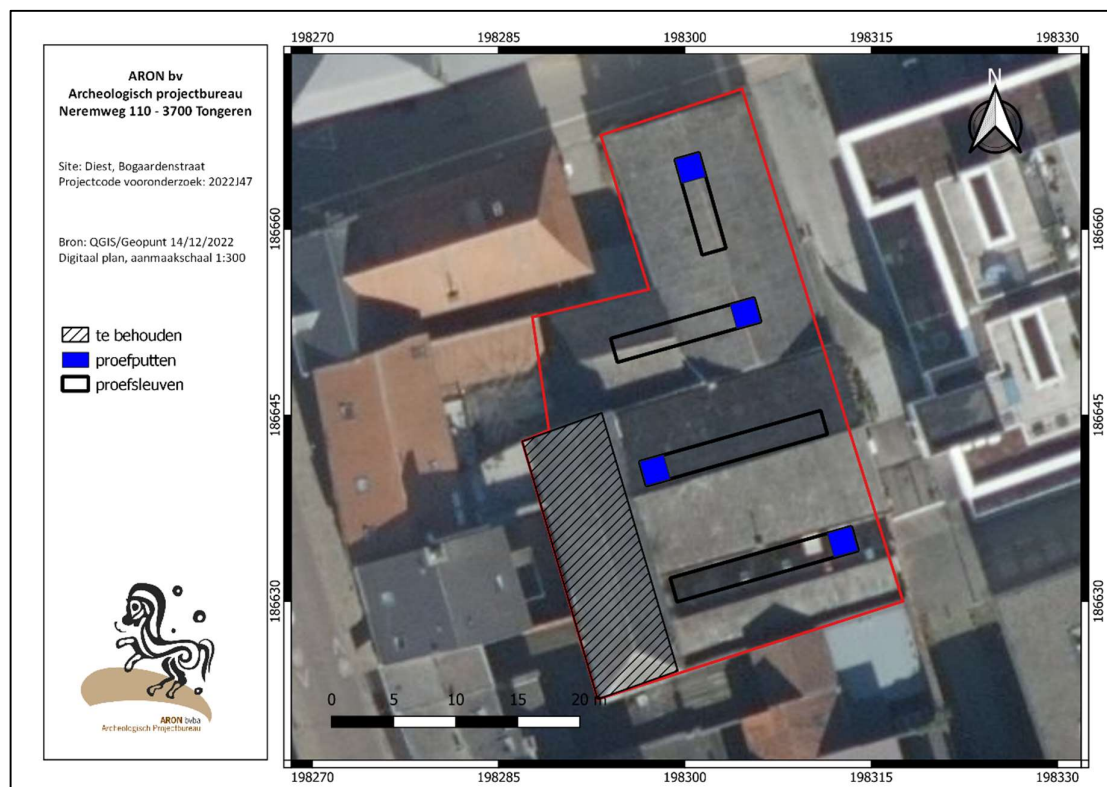
Het proefputten- en proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd zoals bepaald onder *Hoofdstuk 8: vooronderzoek met ingreep in de bodem – 8.6 Proefsleuven en proefputten* uit de *CGP 4.0*.

Voor het uitvoeren van het proefputten- en proefsleuvenonderzoek stellen wij een plan voor dat terug te vinden is onder *Afb. 2 en 3*.

Drie sleuven worden haaks op de lengterichting van het onderzoeksgebied, dwars op de bebouwing op de *Ferrariskaart* ingeplant. De sleuven zijn 2 m breed, ca 12 m, 16 m en 20 m lang en WZW-ONO georiënteerd. Een vierde sleuf - eveneens van 2 m breed - wordt in de lengterichting van het onderzoeksgebied voorzien en NNW-ZZO georiënteerd. Deze sleuf is ca. 10 m lang en is voorzien in een zone die op de historische kaarten onbebouwd bleef. Bijkomend zijn in vier proefputten voorzien. Deze zijn ter hoogte van de proefsleuven gelegen (*Afb. 2 en 3, blauw*). De minimale breedte van elke put is 2 m, en kan vergroot worden indien meer dan 1,20 m verdiept zou moeten worden.¹

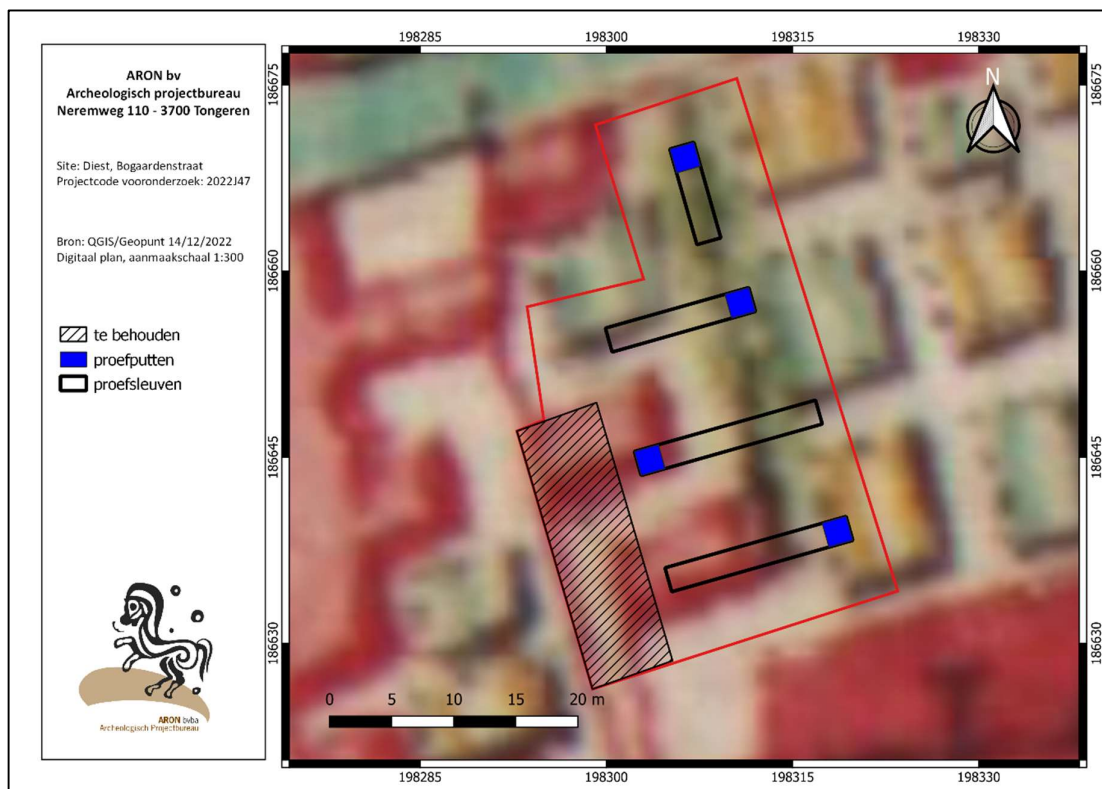
De aangeduide proefputten en proefsleuven vormen slechts een indicatie. Indien blijkt dat de voorziene locatie op het terrein niet haalbaar is, kan hiervan afgeweken worden. De juiste locatie dient dan ook op het terrein door de erkende archeoloog bepaald te worden

De proefsleuven op het voorgestelde plan nemen gezamenlijk een oppervlakte van ca. 98 m² in. Dit is ca 13 % van de totale te onderzoeken oppervlakte (ca. 758 m²). Kijkvensters, dwars- of volsleuven zijn daarom niet voorzien.

Afb. 2: Orthofoto uit 2021 met indicatie van de aan te leggen sleuven (zwart) en proefputten (blauw).

¹ De proefput zoals aangeduid op het voorgestelde plan heeft een afmeting van 2 x 2 m.

Afb. 3: Detail uit de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgesteld op initiatief van Graaf de Ferraris (1771-1778) met indicatie van de aan te leggen sleuven (zwart) en proefputten (blauw)

De sleuven worden aangelegd tot op het eerste archeologisch relevante vlak. De proefputten die in deze proefsleuven verder worden verdiept gaan - indien de veiligheid dit toe laat - tot minstens 20 cm in de moederbodem. Indien de moederbodem niet bereikt kan worden, dient men een sondering tot 20 cm in de moederbodem te plaatsen om de stratigrafie in kaart te brengen. De proefputten worden gezien als een beperkte opgraving en dienen aldus geregistreerd te worden. Per archeologisch relevant niveau dient er een vlak aangelegd te worden, waarbij de proefputten stratigrafisch worden verdiept.

Bij de aanleg van de sleuven en het uitgraven van de profielputten wordt extra aandacht besteed aan het kunnen voorkomen van prehistorische artefactensites. Indien tijdens het proefsleuvenonderzoek lithische artefacten worden aangetroffen, worden het vlak en het profiel voorzichtig opgeschoond om bijkomende waarnemingen te kunnen doen omtrent de stratigrafische positie van het aangetroffen materiaal en om na te gaan of er nog meer lithische vondsten in het vlak aanwezig zijn. Indien blijkt dat de lithische artefacten zich in situ bevinden, worden deze driedimensionaal ingemeten en vervolgens ingezameld. De vondstlocatie wordt buiten de sleuf afgebakend door een waarderend archeologisch booronderzoek en/of proefputten (zie 2.3.2 *Afbakening van het onderzoeksgebied*). Deze onderzoeken zullen uitgevoerd worden conform de Code van Goede Praktijk (CGP 8.5 en 8.7).

De uitgraving gebeurt door een kraan op rupsbanden met een vlakke bak, onder begeleiding van de veldwerkleider en een assistent-archeoloog.

Bij het aantreffen van bepaalde specifieke types sporen, spoorcombinaties en archeologische structuren (zoals bv. gebouwde archeologische structuren en sporen met menselijke resten) worden aangepaste of aanvullende technieken gebruikt, conform *Code Goede Praktijk 4.0, 8.6.1.8, p. 72 ev.*

2.5 Actoren

Het proefputten- en proefsleuvenonderzoek wordt uitgevoerd door een veldwerkleider die voldoet aan de kwalificaties zoals bepaald in art. 12 van het archeologiebesluit (minstens 6 maanden terreinervaring). De veldwerkleider heeft tevens ervaring in het aanleggen van proefsleuven én proefputten in stedelijke context. Hij wordt geassisteerd door een assistent-archeoloog met dezelfde kwalificaties, uitgezonderd de ervaringsvereisten.

De bodemprofielen worden door een assistent-aardkundige en indien nodig door een aardkundige met ervaring met de bodem- en sedimenttypes die in het projectgebied voorkomen, beschreven.

Indien nodig, wordt een beroep gedaan op een materiaaldeskundige met specialistische kennis over lithisch materiaal en de prehistorische periode, zowel tijdens het veldwerk als tijdens de verwerkingsfase. Hij adviseert de veldwerkleider op diens verzoek over geschikte methoden en –technieken voor vervolgonderzoek naar steentijd artefactensites.²

Indien nodig wordt tijdens het onderzoek een beroep gedaan op een conservator. De fysisch antropoloog is gespecialiseerd in de studie van menselijke resten uit archeologisch onderzoek en hun begravingsomgeving. De conservator is gespecialiseerd in handelingen om de bewaringstoestand van de archeologische vondsten of de omgeving daarvan te stabiliseren en verder verval te verhinderen of vertragen.

2.6 Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Nvt.

2.7 Bewaring van het archeologisch ensemble

Wat betreft de bewaring van de artefacten en documenten die deel zullen uitmaken van het archeologisch ensemble gelden, zowel op het terrein, tijdens het onderzoek, of op de locatie voor langdurige bewaring, geen randvoorwaarden die een afwijking van de bepalingen in de CGP inhouden.

De zakelijkrechthouder dient het archeologisch ensemble na oplevering ervan conform afdeling 2. Verplichtingen zakelijkrechthouders en gebruikers archeologische artefacten en archeologische ensembles van het Decreet van 12 juli 2013 betreffende het onroerend erfgoed, gewijzigd bij het decreet van 4 april 2014, als een geheel te bewaren, in goede staat te behouden en voor wetenschappelijk onderzoek beschikbaar te houden (art. 5.2.1).

De zakelijkrechthouder die het beheer van een archeologisch ensemble toevertrouwt aan een erkend onroerend erfgoeddepot voldoet aan de hierboven vermelde verplichtingen.

Indien de bewaarplaats van de vondsten gewijzigd wordt binnen het Vlaamse Gewest, dient dit binnen 30 dagen aan het *Agentschap Onroerend Erfgoed* gemeld te worden (art. 5.2.2). Indien de vondsten buiten het Vlaamse Gewest gebracht worden, dient dit minstens 30 dagen voorafgaand hieraan aan het Agentschap gemeld te worden (art. 5.2.3).

² Conform CGP 4.9, 26.

2.8 Vervolgtraject

Na het uitvoeren van het uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem (zie 2.3 en 2.4) dient:

1) een assessment te worden uitgevoerd conform de *Code van Goede Praktijk 4.0*, p 89-99. Na het assessment is duidelijk of uit het vooronderzoek een vrijgave van het terrein volgt, of dat er een behoud in situ en/of een opgraving van de aangetroffen site dient te volgen.

2) een nota te worden opgesteld conform de *Code van Goede Praktijk 4.0*, p. 99-135. Hierin wordt eveneens uitgeschreven wat het resultaat van het assessment (1) is, en volgt - in geval er een behoud in situ of een opgraving wordt geadviseerd -, een Programma van Maatregelen³ voor de volgende te nemen stap in het archeologieproces.

De nota die resulteert uit het uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem, dient te worden gemeld bij *Onroerend Erfgoed*. *Onroerend Erfgoed* beschikt over een termijn van 15 kalenderdagen om deze nota in akte te nemen, al dan niet met bijkomende voorwaarden, of te weigeren.

3) In geval er een Programma van Maatregelen voor een archeologische opgraving werd opgesteld, dient over gegaan te worden naar de uitvoering van dit Programma van Maatregelen, conform de bepalingen in de *Code van Goede Praktijk 4.0* en de eventuele bijkomende voorwaarden opgelegd door *Onroerend Erfgoed*. Het Programma van Maatregelen dient te worden uitgevoerd voorafgaand aan de start van de door de initiatiefnemer geplande bodemingrepen.

Een archeologische opgraving bestaat uit: het opgraven van alle archeologische sporen, staalnames, digitale registratie van alle sporen, vondsten en stalen, vondstreiniging, vondstdeterminatie, vondstverpakking, conserverende handelingen, natuurwetenschappelijk onderzoek en planverwerking. Na beëindiging van het archeologisch veldwerk wordt het terrein door de veldwerkleider vrijgegeven.

Als een eerste korte verslaggeving wordt een archeologierapport geschreven (binnen 2 maand). Het archeologietraject is ten einde bij het indienen van het definitieve eindverslag (binnen twee jaar), met een weerslag van alle voorgaande stappen, aangevuld met een analyse en met conclusies. Het geheel van alle teksten, lijsten en plannen wordt tot slot ingediend bij het Agentschap Onroerend Erfgoed.

2.9 Communicatie door de opdrachtgever

Voorafgaand aan het aanstellen van een erkend archeoloog voor de opmaak van een nota met aanvullend vooronderzoek (veldwerk), voor het uitvoeren van een opgraving of voor enige andere vorm van archeologisch onderzoek binnen het beschreven projectgebied mogen op het terrein geenszins bodemingrepen plaatsvinden.

Van zodra de opdrachtgever een erkende archeoloog aanstelt, geldt:

- dat binnen het projectgebied geen bodemingrepen (>30 cm) van welke aard dan ook door de opdrachtgever of door derden kunnen uitgevoerd worden. De initiatiefnemer is verantwoordelijk voor het vrijwaren van het projectgebied van alle bodemingrepen, zodat de aangestelde erkende archeoloog het hierboven beschreven programma van maatregelen conform de CGP 4.0 kan uitvoeren.

³ Een gedetailleerde omschrijving van de locatie, de onderzoeksvragen, en de methodes en technieken die gehanteerd dienen te worden bij zowel een behoud in situ, als in geval van een opgraving van de aangetroffen archeologische resten.

Uitzonderingen hierop zijn enkel mogelijk na tijdige kennisname van de intentie tot het uitvoeren van een bodemingreep door de erkende archeoloog, met daarop volgend een overleg. Mits akkoord over de betreffende bodemingreep, kan deze slechts plaats vinden onder begeleiding van de erkende archeoloog.

- dat vanaf het aanstellen van een erkend archeoloog alle wijzigingen in de planning van de ontwikkeling, de fasering van het project, of in de concrete uitwerking (architecturale plannen) van het geheel tijdig gecommuniceerd dienen te worden met de erkende archeoloog.
- dat indien er werfvergaderingen plaats vinden, de erkende archeoloog de verslagen van deze werfvergaderingen compleet en tijdig ontvangt.

